

İnformasiya cəmiyyəti: multikulturalizm və genderin multidissiplinar əlaqələri

Rəna Mirzəzadə

AMEA Fəlsəfə və Hüquq İnstitutu
mirrena54@yahoo.com

XXI əsr dünyanın yeni nizamı, qloballaşan proseslərin İKT məkanında **Zamanın sürətini Ani etməsi dövrüdür**. Yeniləşən və modernləşən respublikamızda da Prezident İ.Əliyevin 2009-cu il 4 may **“Azərbaycan Respublikasında 2009-2015-ci illərdə elmin inkişafı üzrə Milli Strategiyanın həyata keçirilməsi ilə bağlı Dövlət Proqramı”** haqda Sərəncamı, elmi-intellektual potensialın davamlı və sabit tərəqqisinin əsas meyarlarını ehtiva edir. Ölkənin modern iqtisadi və innovativ inkişafı da göstərir ki, **dövlət quruculuğu faktorlarından biri də elmdə də İKT-nin səviyyəsinin yüksəldilməsi yolu ilə İnternet əsrinin nəbzini tutmaqdır. Prezident İ.Əliyevin məntiqi ilə desək: “Biz informasiya əsrində, internet və digər informasiya texnologiyalarının inkişafı dövründə yaşayırıq . (Bax: Azərbaycan qəzeti, N82, 17.04.2012)**

Milli elm də məhz müasir reallıqları, həmçinin kreativ, intellektual elmi kadrların yetişdirilməsində müasir bilik və innovativ texnologiyaları, dünyada baş verən hər cür müxtəlif tendensiyalara cavab verən, metodları əks etdirməli, informasiya cəmiyyətinin tələblərinə uzlaşmalıdır.

Azərbaycanın informasiya təhlükəsizliyi onun konstitusiyası, hüquqi sənədlərində öz ifadəsini tapmışdır. Milli təhlükəsizliyin təmin edilməsinin əsas istiqamətlərindən biri informasiya təhlükəsizliyidir. Azərbaycan informasiya təhlükəsizliyinin təminində əsaslı işlərdən biri kimi “Milli təhlükəsizlik haqqında” Qanunun (03.08.2004) və “Milli Təhlükəsizlik Konsepsiyasının” qəbuludur.

BMT Baş Assambleyası tərəfindən 2000-ci il sentyabrda qəbul edilən Minilliyin Bəyannaməsinin 5-ci maddəsi müxtəlifliyi, cinslərə əməkdaşlığı, planetar, dövlətlərə əsaslı və milli səviyyədə gender münasibətlərini ehtiva edir.

İnformasiya təhlükəsizliyi üçün təhdidlərdən biri də etnik və milli münasibətlərdir. Müxtəlif etnik ideyalar əsasında müxtəlif dövlətlərin ideologiya və maraqlarının təbliği özü informasiya təhdidlərindən biridir. Bu cəmiyyətdə yanlış informasiyaların yayılması isə etnik, dini separatizmə, əhalinin xüsusilə də etnik qrupların manipulyasiyasına gətirib çıxarır. Əsrlərlə formalaşmış qonşuluq, qohumluq, dostluq münasibətlərinə səhv informasiya nəticəsində “informatik multikultural konflikt” yarana bilər. Multikultural mədəniyyətlə bağlı siyasətin düzgün qurulmaması böyük təhlükələr yarada bilər.

Azərbaycanda ictimai elmlər sahəsində də XX əsrin sonu XXI əsrin əvvəlindən elmdə yeni istiqamət kimi **gender və multikulturalizmə dair** müxtəlif istiqamətli tədqiqatlar meydana çıxmışdır. Əgər **Gender** cəmiyyətdə kişi-qadın münasibətlərinin qarşılıqlı sosial rollarını ehtiva edərsə,

Multikulturalizm fenomeni də insanlararası çox mədəniyyətlikdə **oxşarlıq, eynilik və fərqlilikləri** əks etdirir. Bu iki fenomen **Gender və Multikulturalizmin** hər ikisinin vəhdəti qarşılıqlı ünsiyyət, qarşılıqlı hörmət, qarşılıqlı tolerantlıq faktoruna söykənir ki, bu da müasir internet şəbəkəsinin əsas mövzularından biri olub.

Gender sosioloji Mədəniyyətdir, Multikulturalizm də sosiomədəni müxtəliflik harmoniyasıdır. Gender mədəniyyətinin metodu qarşılıqlı Anlaşmadır, Multikulturalizmin metodu qarşılıqlı Dialogdur. Bu baxımdan da Azərbaycan ictimai elmində fəlsəfi, siyasi, hüquqi, linqvistik, innovativ, tarixi, iqtisadi, ədəbi, psixoloji, sosioloji və s. müxtəlif istiqamətlər üzrə bu problemlərin öyrənilməsi sahəsində xeyli tədqiqatlar aparılmışdır. İnformasiya cəmiyyətində **istər gender problemi, istərsə də multikulturalizm məsələsi həm də multidissiplinar elmi araşdırılmalarda da təhlilə gətirilmişdir.** Bu vəhdətdə internet şəbəkəsi özü də göstərir ki, Azərbaycanda həm texniki, həm bioloji, həm də hətta aqrar sahəni öyrənmənin elmi istiqamətlərdə də həm gender, həm də multikulturalizm amili də təhlillərdən yan ötməmişdir. Müxtəlif mədəniyyətlər faktorunda qarışan mədəniyyətlər nöqtəyi-nəzərindən **istər gender amili, istərsə də multikulturalizmin disiplinər tədqiqi** də ölkəmizdə zərurət olmuşdur. Bunun bazis nümunəsi hər il ölkəmizdə keçirilən Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumlarıdır.

Digər bir məsələ isə **“Azərbaycan 2020 – Gələcəyə baxış”** İnkişaf Konsepsiyasının 4.3 maddəsinin “Elmi potensialın və innovasiya fəaliyyətinin dəstəklənməsi”, 6-cı maddənin İKT-nin inkişafı və informasiya cəmiyyətinə keçidin təmin edilməsi”, 7.4 maddəsinin “Gender bərabərliyinin təmin olunması və ailənin inkişafı” və 10-cu maddənin “Mədəni irsin qorunması və səmərəli idarə edilməsi” adlanır və bu kimi problemlərin perspektivdə də Dövlət Siyasəti kontekstində öyrənilməsinin vacibliyinə toxunulmasıdır.

“Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasında Prezidentinin Sərəncamının (28.03.2013) **4.1.1 bəndi “bərabərlik-** cəmiyyətdəki mövqeyindən və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, prosesin bütün iştirakçılarının maraqlarını eyni dərəcədə nəzər alınmalı, sosial ədalət prinsipi gözlənilməlidir” və **4.1.7 “ mullilik –** ölkədə yaşayan bütün xalqların mənafeyini nəzərə alınmaqla, milli informasiya resurslarının inkişafına, elmi və mədəni irsin müasir texnologiyalar vasitəsilə qorunmasına üstünlük verilməlidir,” **4.1.9 “innovativlik –** elmi texniki tərəqqinin yenilikləri nəzərə

alınmalı, müasir elmi tədqiqatların aparılmasına diqqət artırılmalıdır". kimi verilmişdir. Bu maddələri sadalanmaqla məqsəd Azərbaycan Respublikasının qanunlarında da elmin, milliyyətin və innovativliyin vəhdətinin əksini göstərməkdir. (istfund.qov.az/wp-content/aploads/2014/04)

Ölkədə yaranan etnik mənsubiyyətli təşkilatlar vətəndaşların maraq və mənafeyinə olan təhdidləri məhz **maarifləndirmə yolu** ilə nizamlamalıdır. Milli təhlükəsizliyin əsas tərkibi olan informasiya təhlükəsizliyində məhz milli ideologiyanın təminatı ən önəmli yer tutur. Bu isə ölkəmizdə azərbaycançılıq ideologiyasıdır. Azərbaycançılıq etnik, sosial və siyasi mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər bir Azərbaycan vətəndaşı olan kişi və qadının həyat norması, fəaliyyət strategiyasıdır. Məhz bu gün cəmiyyətdə əxlaqın və mənəviyyətin nisbətən deqradasiyaya uğradığı bir zamanda düzgün informasiya mühüm rol oynayır. **İnformasiya stereotipləri** – hər zamana görə dəyişmək, dövlətin, milli və xalqlararası qrup və təşkilatların maraq və ideologiyasını, hətta mentalitetə və dövrə xas olan təsəvvürlərdir. Burada **informasiya daşıyıcıları** cinsə görə də stereotipləri dəyişir. Kişi kişi kimi, qadın da qadın kimi informasiya daşıyıcısı olur. Bir neqativ məqamı da qadın cinsi ilə əlaqədar qeyd edək ki, daha çox mənfi yönüm informasiyanı daha çox qadın adına bağlayırlar. Bu əslində belə deyil. Nə terrorçunun, nə etnik separatçının, nə də informasiyanı ötürənin milləti olmadığı kimi cinsi də olmur.

İnformasiya təhlükəsizliyində bir maraqlı məqam da informasiyanın sosial (yəni radio, TV, internet, KİV və s.) ötürücüsündən savayı, onun canlı "yayıcısı" da əsasən qadındır. Niyə? Çünki ən ağır, ən qorxulu xəbərlər belə qadın dilindən daha az tragik, bəzən isə hətta, "rahat" da qəbul edilir. Məsələn, Britaniya və ABŞ elektron KİV studiyalarının rəhbərlərində qadınlara qarşı irəli sürülən tələblər sistemi formalaşmışdır. Onlar çox gözəl xarici görünüşə malik olmalı deyildir, amma onlar üçün sevimlilik və məlahət zəruridir.

Biz bu gün sosial şəbəkələrdə "kibar cihad" məsələsinə rast gəlirik. Milli və mədəni şəxsiyyət, multikulturalizm, kütləvi köç, açıq sərhədlər və əllərində mobil telefon ya

planşet, sinəsində "ayı kisələrə" geyindirilən körpələr... Qadın informasiya alır, informasiya ötürür... Mobil şəbəkə ilə... Artıq nəinki liberal dəyərlər, ənənəvi tərbiyə üsulu belə mobilləşir... "Ayı kisəsindəki" uşaq körpəlikdən mobilləşir. Yəni "mədəni diffuziya", müxtəlif ənənələrin təsiri artır. Virtual reallıq xüsusiyyətləri bəzən "canlı bomba" xüsusiyyətləri daşıyır. İnformasiya etnikləri "yad" kimi, ya "düşmən" kimi təsvir edəndə bu "erməni ideologiyası" olur.

İKT vasitədir, informasiya almaq üçün isə insanları bir-birinə bağlayan İnternetdir. Əvvəl məktub, poçt var idi, indi şəbəkələr var. Son illərdə ən böyük nailiyyətlərdən biri də İnternet və şəbəkə vasitəsilə insanların özlərinin tələbatlarını daha tez ödəməsidir. Qloballaşan kənddə də artıq informasiya mədəniyyəti var. XXI əsrin Azərbaycanı İKT əsərində "biliklər" cəmiyyəti", forumlar Mərkəzi, Sosial mobillik bazarına daxil olmaqla, dünyanın həm də Azərbaycana gəlməsinə və Azərbaycanın dünyaya açılmasında İKT-nin böyük xidməti vardır. Bu baxımdan Ulu Öndər H.Əliyev məntiqi ilə desək: **"Xalq həmişə mədəniyyəti ilə, elmi ilə tanınıb və keçmiş tariximiz də bunu sübut edir."** Və bütün bu kimi problemlərin də məhz multidissiplinar tədqiqi müasir elmin yeni sahələridir. Yeni elmi yanaşmada gender bütün elmi istiqamətlərdə prioritetləşirsə, multikulturalıq daha çox humanitar sahədə aktuallaşır. Ölkənin **Birinci xanımı Mehriban Əliyevanın fikri ilə desək:** "Hazırda dünya öz inkişafını elə bir dövrünə dəqəm qoyur ki, yekun məqsəd bu vəziyyətin dəyişməsindən ibarətdir. Vəziyyətin dəyişməsində uğurlar bir çox siyasi ictimai, sosial, dini və mənəvi amillərdən asılıdır. Lakin, yekun nəticədə hər şey bizdən, bu planetdə yaşayan kişilər və qadınlardan asılıdır."

ƏDƏBİYYAT

- [1] Azərbaycan qəzeti, N82, 17.04.2012
- [2] www.istfund.qov.az/wp-content/aploads/2014/04)
- [3] R. Əliquluyev, P. Salmanova. İnformasiya cəmiyyəti: maraqlı xronoloji faktlar, AMEA, İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu, Bakı, 2013.
- [4] R.Mirzəzadə. Multikulturalizm siyuasəti: Din və Gender dialoqunda. Bakı, 2013.